

Sl.No. :

नामांक			Roll No.			

No. of Questions – 18

SS-12-Sanskrit Sah.

No. of Printed Pages – 11

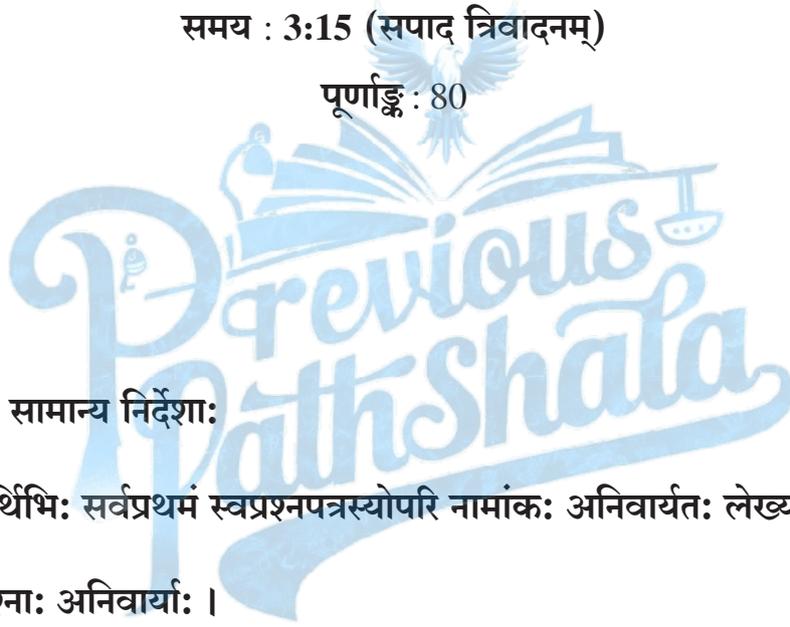
यहाँ से काटिए

उच्च माध्यमिक परीक्षा, 2025
SENIOR SECONDARY EXAMINATION, 2025

संस्कृतसाहित्यम्

समय : 3:15 (सपाद त्रिवादनम्)

पूर्णाङ्क : 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्य निर्देशाः

- 1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रस्योपरि नामांकः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- 2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- 3) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरं उत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- 4) प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखितव्यम् ।

प्रश्न पत्र को खोलने के लिए यहाँ फाड़ें

यहाँ से काटिए

- 1) बहुविकल्पात्मक प्रश्ना :- [10 × 1 = 10]
- i) "कार्यं वा साधयेयम्, देहं वा पातयेयम्" इति पाठः कुतः संकलितः? [1]
- अ) रामायणतः
 ब) शिवराजविजयतः
 स) महाभारततः
 द) उत्तररामचरिततः
- ii) इह कानि कुर्वन् शतं समाः जिजीविषेत्? [1]
- अ) कर्माणि
 ब) पठनानि
 स) भ्रमणानि
 द) भोजनानि
- iii) शरद्घनं कः नार्दति? [1]
- अ) मयूरः
 ब) पिकः
 स) चातकः
 द) काकः
- iv) सततं कानि क्षीयन्ते? [1]
- अ) पुस्तकानि
 ब) वस्त्राणि
 स) धनानि
 द) भूषणानि
- v) शब्दज्ञानानुपाती वस्तुशून्यः को ऽस्ति? [1]
- अ) विकल्पः
 ब) निद्रा
 स) आगमः
 द) अभावः

- vi) श्रीनाथारः कस्य अधीने वर्षत्रयेभ्यः कार्यं करोति? [1]
- अ) विहार सर्वकारस्य
 ब) राजस्थान सर्वकारस्य
 स) ओडिशा सर्वकारस्य
 द) केन्द्र सर्वकारस्य
- vii) प्रीतिलक्षणं कतिविधम्? [1]
- अ) त्रिविधम्
 ब) षड्विधम्
 स) सप्तविधम्
 द) पञ्चविधम्
- viii) “पापान्निवारयति योजयते हिताय” इत्यत्र किं छन्दः? [1]
- अ) वसन्ततिलका
 ब) मालिनी
 स) उपजातिः
 द) आर्या
- ix) “शकृत्” इत्यस्य शब्दस्य कोऽर्थः? [1]
- अ) अजस्रम्
 ब) एकवारम्
 स) जलम्
 द) पुरीषम्
- x) “अध्यवसायस्य सिद्धत्वे” कोऽलङ्कारः निगद्यते? [1]
- अ) श्लेषः
 ब) रूपकम्
 स) अतिशयोक्तिः
 द) उत्प्रेक्षा

- 2) यथानिर्देशं प्रकृतिप्रत्ययौ योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूर्यत - [4 × 1 = 4]
- i) श्रीनायारः पत्रमेकं ..... आसीत् । (पठ् + शत्) [1]
- ii) सः ..... अधिकारं दत्तवान् । (जीव् + तुमुन्) [1]
- iii) बालकस्य ..... प्रशंसनीया । (पट् + तल्) [1]
- iv) सदा स्वच्छं जलं ..... । (पा + यत्) [1]
- 3) अतिलघूत्तरात्मक प्रश्नाः - [10 × 1 = 10]
- i) भवभूतेः सर्वोत्कृष्टा रचना का ? [1]
- ii) श्रीमद्भगवद्गीतायां कति अध्यायाः सन्ति ? [1]
- iii) महाकवि बाणभट्टस्य कथाकाव्यं किम् ? [1]
- iv) महाभाष्यं केन रचितम् ? [1]
- v) वेदस्य सारः कुत्र समाहितो वर्तते ? [1]
- vi) 'जयपुरविलासः' इति खण्डकाव्यं केन रचितम् ? [1]
- vii) 'गोविन्द वैभवम्' इति भक्तिकाव्यस्य रचयिता कः ? [1]
- viii) 'यात्राविलासः' इति प्रौढः उपन्यासः केन रचितः ? [1]
- ix) आचार्य मधुकर शास्त्रिणः महाकाव्यस्य नाम किम् ? [1]
- x) 'मोहभङ्गम्' नामकं प्रसिद्धं महाकाव्यं केन लिखितम् ? [1]
- 4) अधोलिखित-श्लोकांशस्य अलङ्कारलक्षणं लिखत । [1]
- निः श्वासान्ध इवादर्शश्चन्द्रमा न प्रकाशते ।

खण्ड: - 'ब'

- 5) अधोलिखितयोः - छन्दसोः एकस्य छन्दसः लक्षणमुदाहरणञ्च लिखत - [2]
 क) उपजातिः
 ख) शिखरिणी
- 6) अधोलिखितः श्लोकांशयोः एकस्य गणचिह्नं प्रदर्शयन् छन्दसः नामोल्लेखं कुरुत । [2]
 क) हिमालयो नाम नगाधिराजः ।
 ख) मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णा ।
- 7) अधोलिखित-श्लोकांशयोः एकस्य हिन्दीभाषायां सप्रसङ्गं भावार्थं लिखत । [2]
 क) कोटीश्चतस्रो दश चाहर ।
 ख) क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ।
- 8) अधोलिखित श्लोकस्य अन्वयं लिखत । [2]
 बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
 तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥
- 9) अधोलिखितपदानां सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिविच्छेदं कुरुत । [2 + 2 = 4]
 क) अनेजदेकम्
 ख) नरेन्द्रः
- 10) अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत । [8]
 यो मनुष्यो यत्र जन्म लभते, सा तस्य जन्मभूमिः । जन्मभूमिः मनुष्यस्य सर्वदेव आदरस्य पात्रं भवति । यत्र कुत्रापि गतो मनुष्यो जन्मभूमिं सदा स्मरत्येव । भारतवर्षमिदमस्माकं जन्मभूमिः । भारतवर्षं चास्माकं देशः । स्वदेशस्य कृते सर्वेषां हृदये सम्मानम् आदरश्च भवतः । अद्यत्वे संसारे सर्वे देशाः स्वदेशस्योन्नतिसाधने संलग्नाः सन्ति । वयं भारतीयाः साम्प्रतं स्वाधीनाः स्मः । अधुना सर्वस्मिन् संसारे भारतवर्षस्य आदरो भवति ।
 क) एकपदेन उत्तरत- [1]
 अस्माकं जन्मभूमिः का ?
 ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत - [2 + 2 = 4]
 i) अद्यत्वे सर्वे देशाः कुत्र संलग्नाः सन्ति ?
 ii) अधुना कुत्र भारतवर्षस्य आदरो भवति ?
 ग) भाषासम्बद्धकार्यम्- [1 + 1 = 2]
 i) वयं भारतीयाः स्वाधीनाः स्मः । इत्यत्र क्रियापदं किम् ?
 ii) मनुष्यः सदा जन्मभूमिं स्मरति । इत्यत्र कर्तृपदं लिखत-
 घ) उपर्युक्त-गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत । [1]

खण्ड: - 'स'

11) अद्योलिखितं पठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत । [5]

तावदकस्मादुत्थितो महान् झञ्झावातः एकः सायं समयप्रयुक्तः स्वभाववृत्तोऽन्धकारः, स च द्विगुणितो मेघमालाभिः। झञ्झावातोद्धूतैः रेणुभिः शीर्णपत्रैः कुसुमपरागैः शुष्कपुष्पैश्च पुनरेष द्वैगुण्यं प्राप्तः । इह पर्वत-श्रेणीतः पर्वतश्रेणीः वनाद् वनानि, शिखराच्छिखराणि प्रपातात् प्रपातान्, उपत्यकात् उपत्यकाः न कोऽपि सरलो मार्गः, नानुद् भेदिनी भूमिः, पन्थाः अपि च नावलोक्यते ।

क) एकपदेन उत्तरत- [1]

अकस्मात् कः उत्थितः?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- [2]

अन्धकारः काभिः द्विगुणितः?

ग) भाषासम्बद्धकार्यम्- [1]

i) “न कोऽपि सरलो मार्गः” । इत्यत्र विशेषणपदं किम्?

अ) न ब) अपि

स) सरलः द) मार्गः

ii) “पन्थाः अपि च नावलोक्यते” । इत्यत्र कर्तृपदं लिखत- [1]

अ) पन्थाः ब) अपि

स) च द) अवलोक्यते

अथवा

चतुर्णां परस्परं विवादो लग्नः । ततो ब्राह्मणो राजसमीपमागत्य चतुर्णां विवादवृत्तान्तम् कथयत् । राजापि तत् श्रुत्वा तस्मै ब्राह्मणाय चत्वार्यपि रत्नानि ददौ । इति कथां कथयित्वा पुत्तलिका राजानमवदत्, भो राजन् । त्वय्येवंविध - सहजमौदार्यं विद्यते चेदस्मिन् सिंहासने समुपविश । तत् श्रुत्वा राजा तूष्णीमासीत् ।

क) एकपदेन उत्तरत-

कस्मै रत्नानि ददौ?

[1]

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

ब्राह्मणः राजसमीपमागत्य किम् अकथयत्?

[2]

ग) भाषासम्बद्धकार्यम्-

i) “त्वयि सहजमौदार्यं विद्यते । इत्यत्र वाक्ये विशेष्यपदं किम्? [1]

अ) त्वयि	ब) विद्यते
स) सहजम्	द) औदार्यम्

ii) तत् श्रुत्वा राजा तूष्णीमासीत् । [1]

इत्यत्र क्रियापदं लिखत-

अ) तत् श्रुत्वा	ब) आसीत्
स) तूष्णीम्	द) राजा

12) अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत । [5]

सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः ॥

क) एकपदेन उत्तरत- [1]

सहसा किं न विदधीत?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- [2]

परमापदां पदं कः?

ग) भाषिककार्यम् -

i) सम्पदः विमृश्यकारिणं हि वृणते । [1]

इत्यस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्?

अ) वृणते	ब) सम्पदः
स) विमृश्यकारिणम्	द) हि

ii) गुणलुब्धाः सम्पदः हि वृणते । [1]

इत्यत्र विशेषणपदं लिखत-

अ) गुणलुब्धाः	ब) हि
स) सम्पदः	द) वृणते

अथवा

असुर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः ।

ताँस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनोजनाः ॥

क) एकपदेन उत्तरत- [1]
ते लोकाः के?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- [2]
ते लोकाः केन आवृताः?

ग) भाषिककार्यम्- [1]
i) ताँस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति । इत्यत्र कर्तृपदं किम्?

अ) तान् ब) ते
स) अभिगच्छन्ति द) प्रेत्य

ii) ये के आत्महनो जनाः । इत्यत्र विशेष्यपदं लिखत- [1]

अ) ये ब) आत्महनः
स) के द) जनाः

13) अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत । [5]

सागरिका - कः तात्पर्यः अस्य एतादृशस्य दीर्घवाक्यस्य? किञ्चिदपि नावगम्यते .....

योगाचार्यः - अलं चिन्तया, एकैकं कृत्वा बोधयामि ।

यमः - अहिंसासत्यास्तेय ब्रह्मचर्यापरिग्रहाः यमाः ।

नियमः - शौचसन्तोषतपः स्वाध्यायेश्वर प्रणिधानानि नियमाः ।

आसनम् - स्थिरसुखमासनम् ।

प्राणायामः - तस्मिन् सति श्वासप्रश्वासयोर्गतिविच्छेदः प्राणायामः ।

प्रत्याहारः - स्वविषयसम्प्रयोगे चित्तस्वरूपानुकार इवेन्द्रियाणां प्रत्याहारः ।

धारणा - देशबन्धश्चित्तस्य धारणा ।

ध्यानम् - तत्र प्रत्ययैकतानता ध्यानम् ।

समाधिः - तदेवार्थमात्रनिर्भासं स्वरूपशून्यमिव समाधिः ।

क) एकपदेन उत्तरत - [1]
का धारणा?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत - [2]
के यमाः?

ग) भाषिककार्यम् -

i) स्थिरसुखमासनम् इति कथयन्ति ।

[1]

इत्यत्र विशेष्यपदं किम्?

अ) इति

ब) कथयन्ति

स) आसनम्

द) स्थिरसुखम्

ii) अलं चिन्तया, एकैकं कृत्वा बोधयामि ।

[1]

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं लिखत -

अ) चिन्तया

ब) एकैकम्

स) कृत्वा

द) बोधयामि

अथवा

अरून्धती: - अतिजवेन दूरमतिक्रान्तः स चपलः कथं दृश्यते?

बटवः - पश्यतु कुमारस्तावदाश्चर्यम् ।

लवः - दृष्टमवगतं च । नूनमा श्वमेधिकोऽयमश्वः ।

बटवः - कथं ज्ञायते?

लवः - ननु मूर्खीः ! पठितमेव हि युष्माभिरपि तत् काण्डम् । किं न पश्यथ? प्रत्येकं शतसंख्याः कवचिनो दण्डिनो निषङ्गिणश्च रक्षितारः यदि च विप्रत्ययस्तत्पृच्छत ।

क) एकपदेन उत्तरत -

[1]

सः चपलः कथं दूरमतिक्रान्तः?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत -

[2]

रक्षितारः कीदृशाः सन्ति?

ग) भाषिककार्यम् -

i) नूनमाश्वमेधिकोऽयमश्वः ।

[1]

इत्यत्र विशेष्यपदं किम्?

अ) अश्वः

ब) नूनम्

स) अयम्

द) आश्वमेधिकः

ii) तत्काण्डं किं न पश्यथ? इत्यत्र क्रियापदं किम्?

[1]

अ) तत्काण्डम्

ब) किम्

स) पश्यथ

द) न

14) रेखाङ्कितपदेषु प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केषाञ्चित् त्रयाणाम्)

[3×1=3]

क) तस्य राज्येन सह कश्चित् सम्पर्कः नास्ति ।

ख) मरालस्य मानसं न रमते ।

ग) अष्टौ गुणाः पुरुषं दीपयन्ति ।

घ) त्वं कर्म कुरु ।

ङ) अविद्यया मृत्युं तरति ।

15) अधोलिखितयोः अलङ्कारयोः कस्यचिद् एकस्य लक्षणम् उदाहरणञ्च लिखत ।

[3]

क) श्लेषः

ख) व्याजस्तुतिः

- 16) अधोलिखितरेखाङ्कितपदान् आधारीकृत्य विभक्तिं तत्कारणञ्च लिखत- (केषाञ्चित् चतुर्णाम्) [4×1=4]
- क) शिष्यः गुरुं प्रति नमस्करोति ।
 ख) पत्नी स्वपतिना सह आपणं गतवती ।
 ग) ग्रामम् उभयतः वृक्षाः सन्ति ।
 घ) अलं बिवादेन ।
 ङ) जनकाय नमः ।
 च) धनात् ज्ञानं गुरुतरम् ।
- 17) निम्नलिखितेषु कमपिविषयं स्वीकृत्य 50 - 60 शब्देषु संस्कृतभाषायां निबन्धं लिखत। [5]
- क) संस्कृते विज्ञानम् ।
 ख) महाकविः कालिदासः ।
 ग) संस्कृतदिवसः ।
- 18) अधोलिखित वाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादः करणीयः । (केषाञ्चित् पञ्चानाम्) [5 × 1 = 5]
- क) हम सब पढ़कर खेलते हैं ।
 ख) छात्रों ने क्यों नहीं पढ़ा ?
 ग) ईश्वर ने रक्षा की ।
 घ) तुम वहाँ जाओ ।
 ङ) नदियों में गङ्गा पवित्र है ।
 च) विष्णु वैकुण्ठ में वास करते हैं ।
 छ) ग्राम के दोनों ओर वन है ।
 ज) विद्या से यश होता है ।

DO NOT WRITE ANYTHING HERE

